

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної
роботи

Антон ПАНТЕЛЕЙМОНОВ

Ві. 28 2020 р.

Робоча програма навчальної дисципліни
Інформаційні війни в міжнародних відносинах
(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти другий (магістерський)

галузь знань 29 «Міжнародні відносини»

спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

освітня програма «Міжнародна інформаційна безпека»

вид дисципліни за вибором

факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

2020 / 2021 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

«28» серпня 2020 року, протокол № 1

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: доктор історичних наук, професор, професор кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Олександр КАПЛІН.

Програму схвалено на засіданні кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки

Протокол від «26» серпня 2020 року № 1

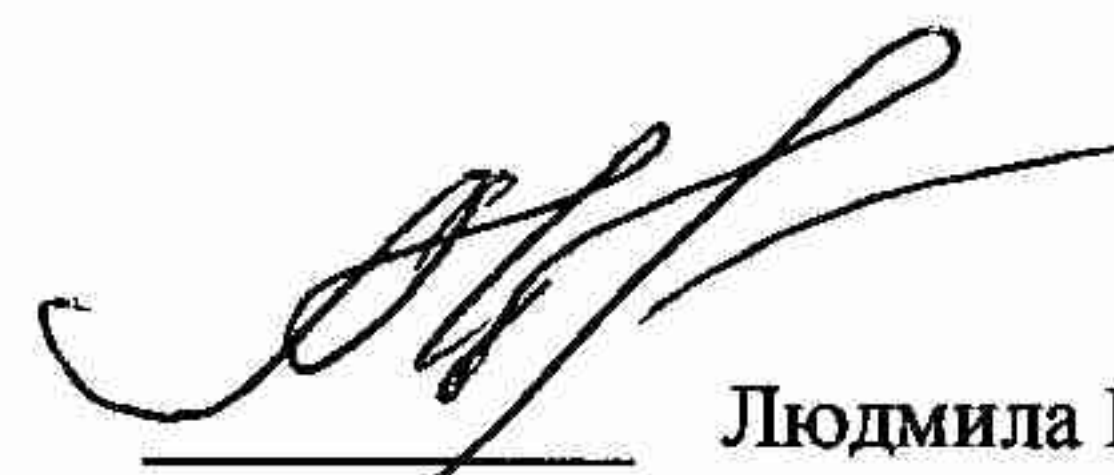
Завідувачка кафедри

(підпис)

Людмила НОВІКОВА
(ім'я та прізвище)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Міжнародна інформаційна безпека»

Гарант освітньо-професійної програми
«Міжнародна інформаційна безпека»

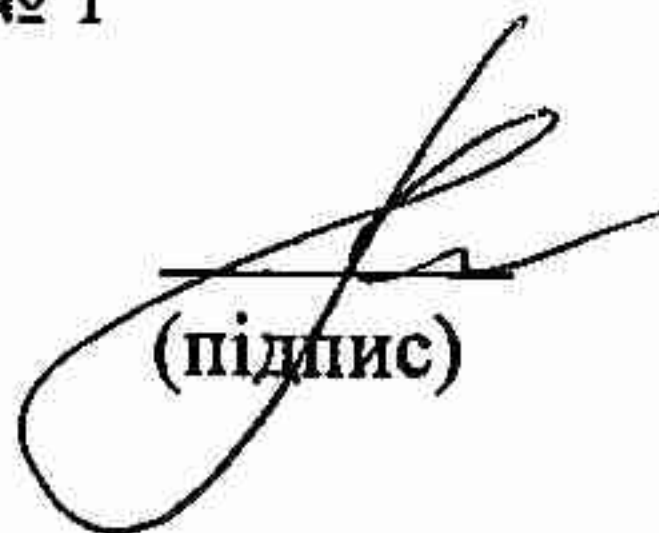

(підпис)

Людмила НОВІКОВА
(ім'я та прізвище)

Програму погоджено науково-методичною комісією факультету міжнародних економічних відносин і туристичного бізнесу

Протокол від «28» серпня 2020 року № 1

Голова науково-методичної комісії

(підпис)

Лариса ГРИГОРОВА – БЕРЕНДА
(ім'я та прізвище)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Інформаційні війни в міжнародних відносинах» складена відповідно до програми підготовки магістрів за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», освітня програма «Міжнародна інформаційна безпека»

Даний курс присвячений аналізу теоретико-методологічних і практичних аспектів інформаційних воєн, розгляду інформаційно-технічних та інформаційно-психологічних сторін інформаційного впливу в сучасному світі, вивченню фактичних матеріалів з основних розділів курсу.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни: дати студентам цілісне уявлення про інформаційні війни, їх історію, особливості прояву на початку XXI століття, загрози в інформаційній сфері та завдання щодо забезпечення інформаційної безпеки.

1.2. Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни є:

- формування наступних загальних компетентностей:

ЗК 3 – Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 6 – Здатність працювати в міжнародному контексті.

ЗК 10 – Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

- формування наступних фахових компетентностей:

СК5 - Здатність аналізувати та прогнозувати міжнародні відносини у різних контекстах, зокрема політичному, безпековому, правовому, економічному, суспільному, культурному та інформаційному.

СК8 - Здатність організовувати та проводити міжнародні зустрічі та переговори, розробляти, аналізувати і оцінювати дипломатичні та міжнародні документи

СК14 - Здатність оцінювати зміст та основні напрями діяльності міжнародних організацій в сфері безпеки та сучасних стратегій забезпечення міжнародної інформаційної безпеки.

СК15 - Здатність виявляти та аналізувати сутність та специфічні особливості інформаційного протистояння та інформаційно-психологічних операцій в міжнародних відносинах.

СК16 - Здатність аналізувати основи та особливості захисту національного інформаційного простору та забезпечення інформаційної безпеки держави.

СК17 - Здатність виявляти та аналізувати природу та специфічні особливості інформаційного тероризму.

1.3. Кількість кредитів - 5

1.4. Загальна кількість годин - 150

1.5. Характеристика навчальної дисципліни

За вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	
Семестр	
2-й	
Лекції	
18 год.	
Семінарські заняття	
18 год.	
Самостійна робота	
114 год.(в тому числі інд.завд)	
Індивідуальні завдання	
15 год.	

1.6. Заплановані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі повинні досягти таких результатів навчання:

Знання:

РН2. Знати та розуміти сутність та специфічні особливості інформаційного протиборства та інформаційно-психологічних операцій в міжнародних відносинах.

РН3. Знати та розуміти основи та особливості захисту національного інформаційного простору та забезпечення інформаційної безпеки держави.

РН4. Знати та розуміти природу та специфічні особливості інформаційного тероризму.

РН7. Аналізувати та оцінювати проблеми міжнародної та національної безпеки, міжнародні та інтернаціоналізовані конфлікти, підходи, способи та механізми забезпечення безпеки у міжнародному просторі та у зовнішній політиці держав.

РН8. Збирати, обробляти та аналізувати інформацію про стан міжнародних відносин, світової політики та зовнішньої політики держав.

РН9. Визначати, оцінювати та прогнозувати політичні, дипломатичні, безпекові, суспільні й інші ризики у сфері міжнародних відносин та глобального розвитку.

РН10. Оцінювати та аналізувати міжнародні та зовнішньополітичні проблеми та ситуації, пропонувати підходи до вирішення таких проблем.

РН16. Аналізувати та оцінювати сучасні стратегії забезпечення міжнародної інформаційної безпеки.

РН17. Аналізувати та оцінювати зміст та специфіку основних напрямів діяльності міжнародних організацій в сфері безпеки.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Теоретико-методологічні проблеми вивчення інформаційних воєн.

Тема 1. Інформаційне суспільство і інформаційні війни.

Інформаційне суспільство як середовище організації та проведення інформаційних воєн. Зародження концепції інформаційного суспільства.

Створення глобального інформаційного простору. Розвиток інформаційного суспільства в західних країнах. Інформаційне суспільство інформаційні війни.

Тема 2. Сутність інформаційних воєн, принципи ведення та засоби забезпечення.

1. Основні поняття: «інформаційна війна», «інформаційне протиборство», «інформаційний вплив», «ідеологічна боротьба», «Психологічна війна», «пропаганда», «кібервійна», «мережева війна», «гібридна війна». Характеристики інформаційної війни. Об'єкти інформаційної війни: інформаційні системи, інформаційні процеси, масова свідомість, громадська думка, індивідуальна свідомість. Наступальні і оборонні інформаційні війни. Види інформаційної зброї і способи його застосування. Особливості застосування інформаційної зброї.

Засоби впливу в інформаційних війнах: психотронна зброя, Інтернет, хакери, блогери, відеоігри, інформаційний тероризм у всесвітній глобальній мережі, засоби масової інформації.

Тема 3. Дослідження з проблем інформаційних і інформаційно-психологічних воєн: етапи, напрямки, підходи.

Основні етапи досліджень інформаційних і інформаційно-психологічних воєн. Характер сучасних досліджень про інформаційні та інформаційно-психологічних війнах.

Дослідження проблем інформаційної безпеки. Розробка концепції державної інформаційної політики в умовах інформаційного суспільства та інформаційної війни.

Тема 4. Історичні етапи формування теорії і практики інформаційних воєн.

Розвиток форм і способів психологічного впливу на противника. Проблеми інформаційного протиборства в Новий час. Розвиток засобів масової інформації в XIX столітті і інформаційне протиборство в період збройних конфліктів і воєн.

Інформаційне протиборство в роки Першої світової війни. Розвиток засобів масової інформації та їх роль в пропагандистських операціях. Розробка принципів ведення пропагандистських кампаній.

Інформаційне протиборство в роки Другої світової війни. Організація тотальної пропаганди в нацистській Німеччині. Діяльність органів пропаганди Великобританії і США. Напрями діяльності органів спецпропаганди СРСР.

Розділ 2. Інформаційне протиборство др. пол. XXст.- поч. XXст.

Тема 5. Інформаційне протиборство у др. пол.–напр. XX століття.

Трансформація інформаційних воєн в новітній час. Інформаційне-ідеологічне протистояння між СРСР і США. Мова У. Черчілля у Фултоні, як початок холодної війни. Психологічна війна і ідеологічна боротьба.

Органи психологічної війни США, Великобританії, ФРН та напрямки їх діяльності в інформаційному протиборстві з СРСР.

Політика СРСР на прискорення, гласність і демократизацію. Концепція нового політичного мислення інформаційне протиборство.

Тема 6. Інформаційне протиборство на початку XXI століття.

Особенности інформаційних воєн на початку XXI століття. Використання інформаційних технологій. Учасники, методи, засоби, прийоми.

Боротьба проти терористичної організації «Ісламська держава» і інформаційне протиборство.

Тема 7. Інформаційно-психологічна війна як засіб агресії і досягнення політичних цілей.

Поняття інформаційно-психологічної війни. Місце психологічної війни в системі інформаційної війни. Основні структурні елементи інформаційно-психологічного впливу. Дезінформувannya, лобіювання, маніпулювання, пропаганда, управління кризами, шантаж. Основні етапи заходів і аксіоми психологічної війни.

Інформаційно-психологічні операції: зміст, класифікація, цілі і об'єкти. Методи психологічних операцій в інформаційних війнах. Органи психологічної війни західних держав. Цілі та об'єкти психологічних операцій.

Роль засобів масової інформації в інформаційно-психологічних війнах.

Тема 8. Кібервійна як вид інформаційних воєн. Мережеві війни і їх особливості.

Кібервойна як інформаційне протиборство в кіберпросторі.

Зарубіжні і вітчизняні вчені про кібервійну. Цілі кібервійни: дестабілізація комп'ютерних систем, порушення доступу до Інтернету державних установ і ділових центрів, створення безладу і хаосу в житті країн. форми прояву кібервійни: вандалізм, пропаганда, шпигунство, атаки на комп'ютерні системи і сервери.

Напрямок діяльності різних держав з протидії кібератак.

Мережеві війни і їх особливості. Поняття мережевого суспільства і мережі.

Особливості мережевого суспільства.

Концепції сетецентричної війни. Принципи ведення мережевих воєн. Участь приватних військових компаній і неурядових організацій в мережевих війнах.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	у тому числі						у тому числі					
	усього	л	п	лаб	інд	с.р.	усього	л	п	лаб	інд	с.р.
Розділ 1. Теоретико-методологічні проблеми вивчення інформаційних воєн.												
Тема 1. Інформаційне суспільство і інформаційні війни.	14	2	2			10						

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усь ого	у тому числі					усь ого	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
Тема 2. Сутність інформаційних воєн, принципи ведення та засоби забезпечення.	14	2	2			10						
Тема 3. Дослідження з проблем інформаційних і інформаційно-психологічних воєн: етапи, напрямки, підходи.	14	2	2			10						
Тема 4. Історичні етапи формування теорії і практики інформаційних воєн.	14	2	2			10						
Разом за розділом 1	56	8	8			40						
Розділ 2. Інформаційне протиборство др. пол. XX ст.- поч. XXI ст.												
Тема 5. Інформаційне протиборство у др. пол.– напр. XX століття.	14	2	2			10						
Тема 6. Інформаційне протиборство на початку XXI століття.	14	2	2			10						
Тема 7. Інформаційно-психологічна війна як засіб агресії і досягнення політичних цілей.	19	2	2			15						
Тема 8. Кібервійна як вид інформаційних воєн. Мережеві війни і їх особливості.	32	4	4			24						
Разом за розділом 2	79	10	10			59						
Контрольна робота	15				15							
Всього	150	18	18		15	99						
Усього годин	150	18	18			114						

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Тема 1. Інформаційне суспільство і інформаційні війни. Інформаційне суспільство як середовище організації та проведення інформаційних воєн. Зародження концепції інформаційного суспільства. Створення глобального інформаційного простору. Розвиток інформаційного суспільства в західних країнах. Інформаційне суспільство інформаційні війни.	2
	Тема 2. Сутність інформаційних воєн, принципи ведення та засоби забезпечення. Основні поняття: «інформаційна війна», «інформаційне протистояння», «інформаційний вплив», «ідеологічна боротьба», «психологічна війна», «пропаганда», «кібервійна», «мережева війна», «гібридна війна». Характеристики інформаційної війни. Об'єкти інформаційної війни. Види інформаційної зброї і способи його застосування. Особливості застосування інформаційної зброї. Засоби впливу в інформаційних війнах.	2
	Тема 3. Дослідження з проблем інформаційних і інформаційно-психологічних воєн: етапи, напрямки, підходи. Основні етапи досліджень інформаційних і інформаційно-психологічних воєн. Характер сучасних досліджень про інформаційні та інформаційно-психологічних війнах. Дослідження проблем інформаційної безпеки. Розробка концепції державної інформаційної політики в умовах інформаційного суспільства та інформаційної війни.	2
	Тема 4. Історичні етапи формування теорії і практики інформаційних воєн. Розвиток форм і способів психологічного впливу на противника. Проблеми інформаційного протистояння в Новий час. Розвиток засобів масової інформації в XIX столітті і інформаційне протистояння в період збройних конфліктів і воєн. Інформаційне протистояння в роки Першої світової війни. Розвиток засобів масової інформації та їх роль в пропагандистських операціях. Розробка принципів ведення пропагандистських кампаній. Інформаційне протистояння в роки Другої світової війни. Організація тотальної пропаганди в нацистській Німеччині. Діяльність органів пропаганди Великобританії і США. Напрями діяльності органів спецпропаганди СРСР.	2
	Тема 5. Інформаційне протистояння у др. пол.–напр. XX століття. Трансформація інформаційних воєн в новітній час. Інформаційно-ідеологічне протистояння між СРСР і США. Мова У. Черчилля у Фултоні, як початок холодної війни. Психологічна війна і ідеологічна боротьба.	2

	Органи психологічної війни США, Великобританії, ФРН та напрямки їх діяльності в інформаційному протиборстві з СРСР. Політика СРСР на прискорення, гласність і демократизацію. Концепція нового політичного мислення інформаційне протиборство.	
	Тема 6. Інформаційне протиборство на початку ХХІ століття. Особливості інформаційних воєн на початку ХХІ століття. Використання інформаційних технологій. Учасники, методи, засоби, прийоми.	2
	Тема 7. Інформаційно-психологічна війна як засіб агресії і досягнення політичних цілей. Поняття інформаційно-психологічної війни. Місце психологічної війни в системі інформаційної війни. Основні структурні елементи інформаційно-психологічного впливу. Основні етапи заходів і аксіом психологічної війни. Інформаційно-психологічні операції: зміст, класифікація, цілі і об'єкти. Методи психологічних операцій в інформаційних війнах. Органи психологічної війни західних держав. Цілі та об'єкти психологічних операцій. Роль засобів масової інформації в інформаційно-психологічних війнах.	2
	Тема 8. Кібервійна як вид інформаційних воєн. Мережеві війни і їх особливості. Кібервійна як інформаційне протиборство в кіберпросторі. Цілі кібервійни. Форми прояву кібервійни. Напрямок діяльності різних держав з протидії кібератак. Мережеві їх особливості. Концепції сетецентричної війни.	4
	Разом	18

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин	Форма контролю
1.	Тема 1. Інформаційне суспільство і інформаційні війни. <i>Завдання:</i> ознайомитися з лекційним матеріалом та з матеріалами рекомендованої літератури за темою, підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми семінарського заняття, відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.	10	усне опитування
2.	Тема 2. Сутність інформаційних воєн, принципи ведення та засоби забезпечення. <i>Завдання:</i> ознайомитися з лекційним матеріалом та з матеріалами рекомендованої літератури за темою, підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми семінарського заняття, відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.	10	усне опитування

3.	Тема 3. Дослідження з проблем інформаційних і інформаційно-психологічних воєн: етапи, напрямки, підходи. <i>Завдання:</i> ознайомитися з лекційним матеріалом та з матеріалами рекомендованої літератури за темою, підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми семінарського заняття, відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.	10	усне опитування
4.	Тема 4. Історичні етапи формування теорії і практики інформаційних воєн. <i>Завдання:</i> ознайомитися з лекційним матеріалом та з матеріалами рекомендованої літератури за темою, підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми семінарського заняття, відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.	10	усне опитування
5.	Тема 5. Інформаційне протиборство у др. пол.–напр. XX століття. <i>Завдання:</i> ознайомитися з лекційним матеріалом та з матеріалами рекомендованої літератури за темою, підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми семінарського заняття, відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.	10	усне опитування
6.	Тема 6. Інформаційне протиборство на початку XXI століття. <i>Завдання:</i> ознайомитися з лекційним матеріалом та з матеріалами рекомендованої літератури за темою, підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми семінарського заняття, відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.	10	усне опитування
7.	Тема 7. Інформаційно-психологічна війна як засіб агресії і досягнення політичних цілей. <i>Завдання:</i> ознайомитися з лекційним матеріалом та з матеріалами рекомендованої літератури за темою, підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми семінарського заняття, відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.	15	усне опитування
8.	Тема 8. Кібервійна як вид інформаційних воєн. Мережеві війни і їх особливості. <i>Завдання:</i> ознайомитися з лекційним матеріалом та з матеріалами рекомендованої літератури за темою, підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми семінарського заняття, відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.	24	усне опитування
9.	Контрольна робота	25	

	Разом	114	

6. Індивідуальні завдання

Передбачено проведення письмової контрольної роботи з метою перевірки та оцінювання набутих здобувачами знань, умінь та навичок, набутих під час вивчення дисципліни. Письмова контрольна робота передбачає собою самостійну розробку здобувачами одного питання в межах тем навчальної дисципліни. Здобувачі можуть обирати питання для розроблення в межах контрольної роботи самостійно не зі списку рекомендованих, проте обов'язково попередньо узгодивши його з викладачем.

При розкритті теоретичного питання важливо необхідно повно, глибоко і чітко висвітлити зміст обраного питання, ґрунтуючись на відповідних доктринальних джерелах та міжнародно-правових актах. Здобувач має показати вміння використовувати і критично оцінювати теоретичні положення, що містяться у досліджуваній літературі, аналізувати та узагальнювати матеріали, робити відповідні аргументовані висновки. Відповідь може включати схеми і таблиці, якщо вони допомагають розкрити основний зміст питання.

Структура контрольної роботи має включати: титульний лист, зміст, вступ, основний зміст, висновки, список використаних джерел, а також в разі необхідності – додатки. Обсяг контрольної роботи 20 – 25 аркушів друкованого тексту формату А4 (210х297 мм) з використанням текстового редактора Word: шрифт - Times New Roman, розмір шрифту – 14 pt; 1,5 міжрядковий інтервал; абзацний відступ – 1,25; поля: ліве – 25 мм, праве – 10 мм, верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм.

Особливу увагу варто приділити оформленню списку використаних джерел, які мають бути подані за алфавітом, пронумеровані, оформлені відповідно до встановлених стандартів бібліографічного опису, а саме ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

При виконанні індивідуального завдання здобувачі мають дотримуватися норм академічної доброчесності.

Якщо письмова контрольна робота виконана у повному обсязі, тобто заявлена тема відповідає змісту контрольної роботи; матеріал структурований; з тексту роботи вбачається творчий підхід здобувача до розробки питання; за результатами дослідження зроблені самостійні висновки, які відповідають меті та завданням дослідження; у роботі використано не менше дванадцяти джерел, в тому числі новітні наукові публікації та не менше чотирьох іноземних; робота вчасно подана на перевірку; у ній враховані проблемні аспекти розглядуваного питання, то вона може бути оцінена до 15 балів.

Рекомендовані питання для контрольної роботи:

1. Основи теорії інформаційної війни.
2. Інформаційна війна та інформаційна боротьба: основні поняття.
3. Форми та способи ведення інформаційної боротьби.
4. Психологічна і кібернетична війна як складові інформаційної війни.
5. Інформаційна зброя і технології її використання.
6. Психологічні війни і методи їх ведення.
7. Поняття психологічної війни і спеціальних інформаційних операцій.
8. Об'єкти впливу і класифікація спеціальних інформаційних операцій.

9. Пропагандистські технології і сценарії психологічних операцій. Проблеми захисту від інформаційних операцій і контрпропаганда.
10. Методи дослідження спеціальних інформаційних операцій.
11. Система захисту інформаційного простору від спеціальних інформаційних операцій.
12. Контрпропаганда в інформаційних війнах.
13. Кібернетичні війни.
14. Комунікативні складові інформаційної війни.
15. Основи законодавства України в інформаційній сфері.
16. Закони України щодо регулювання різних аспектів інформаційної діяльності.
17. Інформаційна політика на сучасному етапі.
18. Інформаційне суспільство і відкритість влади.
19. Інформаційні стратегії.
20. Інформаційна політика зарубіжних країн.
21. Інформаційна політика ООН.
22. Сучасний стан інформаційної сфери України.
23. Інформаційні війни у структурі сучасних цивілізацій.
24. Державна інформаційна політика України.
25. Основні проблеми правового регулювання мережі Інтернет

7. Методи контролю

При вивченні дисципліни застосовується поточний та підсумковий семестровий форми контролю. Також, передбачено обов'язковий контроль засвоєння навчального матеріалу дисципліни, віднесеного на самостійну роботу.

Поточний контроль (засвоєння окремих тем) проводиться у формі усного опитування або письмового експрес-контролю на лекціях та практичних заняттях, у формі виступів студентів з доповідями при обговоренні навчальних питань на практичних.

Підсумковий семестровий контроль з дисципліни є обов'язковою формою контролю навчальних досягнень студента.

Підсумковий семестровий контроль здійснюється під час проведення заліку. Загальна кількість балів за успішне виконання залікових завдань – 40. Час виконання – до 80 хвилин.

Вміст залікового завдання:

Теоретичне питання – 10 балів

Творче питання – 10 балів

Тести – 20 балів (10 тестових завдань x 2 бали)

За бажанням здобувач має можливість обрати тестову форму заліку (залікове завдання містить 20 тестових завдань, здобувач одержує 2 бали за кожну вірну відповідь)

УВАГА! У разі використання заборонених джерел на заліку здобувач на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку (0).

У разі настання / подовження дії **обставин непереборної сили** (в тому числі запровадження жорстких карантинних обмежень в умовах пандемії з заборонаю відвідування ЗВО) здобувачам вищої освіти денної та заочної форм навчання надається можливість скласти **залік в тестовій формі** (білет містить 20 тестових завдань, здобувач одержує 2 бали за кожну вірну відповідь) **дистанційно**

на платформі Moodle в дистанційному курсі «Інформаційні війни в міжнародних відносинах», режим доступу: <http://dist.karazin.ua>.

Сумарна кількість рейтингових балів за вивчення дисципліни за семестр розраховується як сума балів, отриманих за результатами поточного контролю, балів, отриманих за виконання контрольної роботи, та балів, отриманих за результатами підсумкового семестрового контролю. Максимальна сума балів за семестр складає 100 балів.

8. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання											Залікова робота	Сума
Розділ 1				Розділ 2				КР	ІЗ	Разом		
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8					
5	5	5	5	5	5	7	8	15	-	60	40	100

Критеріями оцінювання знань за поточний контроль є успішність освоєння знань та набутих навичок на лекціях та семінарських заняттях, що включає систематичність їх відвідування, здатність студента засвоювати категорійний апарат, навички узагальненого мислення, логічність та повноту викладання навчального матеріалу, навички творчо підходити до вирішення поставлених завдань, активність роботи на семінарських заняттях, рівень знань за результатами опитування на семінарських заняттях, самостійне опрацювання тем у цілому чи окремих питань.

Контроль засвоєння навчального матеріалу дисципліни, віднесеного на самостійну роботу у формі виконання контрольної роботи, здійснюється шляхом її приймання.

Розрахункова шкала для оцінювання індивідуальної (контрольної) роботи здобувача:

Кількість балів	Критерії оцінювання
14–15	Заявлена тема контрольної роботи повністю відповідає її змісту; тема є оригінальною; матеріал якісно структурований; здобувачем використано творчий підхід до вирішення суті поставленого проблемного питання, висновки зроблені здобувачем самостійно; робота вчасно здана викладачеві; здобувачем використано не менше дванадцяти літературних джерел, використані новітні наукові публікації, в тому числі іноземні (не менше чотирьох), список використаних джерел оформлений правильно відповідно до вимог ДСТУ 8302:2015.
10–13	Заявлена тема контрольної роботи повністю відповідає її змісту; матеріал якісно структурований; здобувачем використано творчий підхід до вирішення суті поставленого проблемного питання, висновки зроблені здобувачем самостійно; здобувачем використано не менше десяти літературних джерел, в тому числі іноземні (не менше трьох), але не використані новітні наукові публікації; є помилки при оформленні списку використаних джерел, робота здана із запізненням.
5–9	Заявлена тема контрольної роботи не в повному обсязі відповідає її змісту; матеріал структурований, але є неточності; здобувачем використано не менше восьми літературних джерел, але не використані новітні наукові публікації та/або іноземні, або використано менше двох іноземних джерел; здобувач не використовував творчий підхід до вирішення суті поставленого проблемного питання; відсутні самостійні висновки за результатами виконання контрольної роботи; робота здана викладачеві із значним запізненням; мають місце значні помилки при оформленні списку використаних джерел.
1–4	Заявлена тема контрольної роботи частково відповідає її змісту; здобувачем використано не менше п'яти літературних джерел, але не використані новітні наукові публікації та іноземні публікації; здобувач не використовував творчий

	підхід до вирішення суті поставленого проблемного питання; відсутні самостійні висновки за результатами виконання контрольної роботи; матеріал неякісно структурований; робота здана викладачеві із запізненням; список використаних джерел оформлений із значними помилками.
0	Тема контрольної роботи повністю не відповідає її змісту; матеріал неякісно структурований або взагалі неструктурований; здобувач не використовував творчий підхід до вирішення суті поставленого проблемного питання; відсутні самостійні висновки за результатами виконання контрольної роботи; робота здана викладачеві із запізненням або не здана; здобувачем використано менше п'яти літературних джерел, не використані новітні наукові публікації та іноземні публікації; список використаних джерел оформлений із значними помилками або відсутній; мають місце порушення академічної доброчесності.

Схема нарахування балів за одне теоретичне питання залікового завдання:

- 9-10 балів - здобувач цілком і всебічно розкрив сутність питання, вільно оперує поняттями і термінологією, демонструє глибокі знання джерел, має власну точку зору стосовно відповідних питань і може аргументовано її доводити;

- 7-8 балів - здобувач розкрив сутність питання, вільно оперує поняттями і термінологією, але спостерігаються деякі упущення при відповідях на питання та неточні обґрунтування;

- 5-6 балів - здобувач розкрив питання у загальних рисах, розуміє їхню сутність, намагається робити висновки, але слабко орієнтується в джерелах, припускається помилок, матеріал викладає нелогічно;

- 0-4 балів - здобувач не розкрив питання навіть у загальних рисах, не розуміє його сутності, не орієнтується в джерелах, припускається грубих помилок, матеріал викладає нелогічно.

Набрана кількість рейтингових балів є основою для оцінки за національною шкалою. Шкала оцінювання наведена нижче.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90–100	відмінно	зараховано
70-89	добре	зараховано
50-69	задовільно	зараховано
1-49	незадовільно	не зараховано

9. Рекомендована література

Основна література

1. Арквіллі, Дж. Мережі і мережні війни: майбутнє терору, злочинності та бойових дій / Дж. Арквіллі. – К.: Києво-Могилянська академія, 2008. – 350 с.
2. Гібридна війна і журналістика. Проблеми інформаційної безпеки : навчальний посібник / за заг. ред. В. О. Жадька ; ред.-упор. : О. І. Харитоненко, Ю. С. Полтавець. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. – 356 с.
3. Горбулін В.П., Додонов О.Г., Ланде Д.В. Інформаційні операції та безпека суспільства: загрози, протидія, моделювання: монографія. – К. : Інтертехнологія, 2009. – 164 с.
4. *Інформаційні виклики гібридної війни: контент, канали, механізми протидії* : аналіт. доп. / за заг. ред. А. Баровської – К. : НІСД, 2016. – 109 с.
5. Історія інформаційно-психологічного протиборства : Підручник [Текст] / [Я. М. Жарков, Л. Ф. Компанцева, В. В. Остроухов та ін.]. – К. : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2012. – 212 с.

6. Курбан О. В. Теорія інформаційної війни: базові основи, методологія та понятійний апарат // Наук. журнал «Science Rise». – 2015. – № 11(1). – С. 95-100.
7. Курбан О.В. Сучасні інформаційні війни в мережевому он-лайн просторі [Текст]: Навчальний посібник / О.В.Курбан. – Київ: ВІКНУ, 2016. – 286 с.
8. Ларина Е.С., Овчинский В.С. Кибервойны XXI века. – М.: Книжный мир, 2014. – 352 с.
9. Ларина Е.С., Овчинский В.С. Covid-19: предчувствие апокалипсиса. Хроника окаянной пандемии. – М.: Книжный мир, 2020. – 448 с.
10. Магда Є. Гібрида війна. Вжити і перемогти [Текст] / Є.Магда. – Київ: Віват, 2015. – 304 с..
11. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни [Текст] / Георгій Почепцов. Вид. 2-ге, допов. Київ : Києво-Могилян. акад., 2016. 502 с.
12. Почепцов, Г. Виртуальные войны. Фейки [Текст] / Георгий Почепцов. Харьков : Фолио, 2019. 506 с
13. Сенченко М. І. Латентна світова інформаційна війна.– К.: ФОП Стебеляк, 2014. – 384 с.
14. Стругацький Василь. Маніпулятивні практики на тлі гібридної війни. Філософський аналіз. – Київ: ФОП Халіков Р.Х., 2018. – 166 с.
15. Харченко І.М., Сапогов С.О., Шамраєва В.А., Новікова Л.В. Основні засоби інформаційного протистояння та інформаційної війни як явища сучасного міжнародного політичного процесу // Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». 2017. Випуск 6. С.77–81.
16. Шмідт, Э., Коен Д. *Новый цифровой світ*. Переклад з англ. — Львів: Літопис, 2015. — 368 с.

Допоміжна література

1. Абакумов В.М. Правове регулювання протидії інформаційним війнам в Україні. Дис. ... канд. юрид. наук.– Харків, 2010.– 213 с.
2. Бжезінський Збігнєв. Стратегічне бачення: Америка і криза світової влади / Перекл. з англійської Г. Лелів. – Львів, «Літопис», 2012. – 168 с.
3. Верголяс О.О. Спеціальні інформаційні операції як інструмент геополітичних змін. Юридичний бюлетень : наук. журн. – Одеса, ОДУВС, 2019. Вип. 9 (9). С. 16-23.
4. Верголяс О.О. Правове забезпечення спеціальних інформаційних операцій. Дис. Канд. Юрид. наук (доктора філософії). – НДПП НАПрН України, Київ, 2020.– 24 с.
5. Домарев В. В. Інформаційна зброя: принципи дії та основні види [Електронний ресурс] / В. В. Домарев // Секьюрити: [сайт]. – Режим доступу: <http://www.security.ukrnet.net/modules/sections/index.php?op=viewarticle&artid=72> 9.
6. Зеленін В.В. По той бік правди: нейролінгвістичне програмування як зброя інформаційно-пропагандистської війни / В.В. Зеленін. – Вінниця: Віндрук, 2015. – 384 с.
7. Золотухін Д. Ю. Біла книга спеціальних інформаційних операцій проти України 2014 – 2018. – К.: «Мега-прес груп», 2018. – 384 с.
8. Исторические аспекты гибридной войны (в американском измерении) [Електронний ресурс] // Борисфен Интел [сайт]. - Режим доступа: <http://bintel.com.ua/ru/article/10-AmericanHybridWar/>
9. Коровин В. Третья мировая сетевая война [Текст] / В.Коровин. – Санкт-Петербург: Питер. 2014. – 352 с.
10. Курбан О. В. Сучасні інформаційні війни в соціальних онлайн-мережах // Наук. збірник «Інформаційне суспільство». – 2016. – Вип. 23. – С. 85-90.
11. Манойло А.В. Информационные войны и психологические операции. М.: Горячая линия, 2018. – 496 с.
12. Мітін В. І. Інформаційний тероризм на сучасній міжнародній арені / В. І. Мітін // Інтернаука : міжнародний науковий журнал. – 2017. – № 2 (24). – С. 65-68.
13. Операции информационно-психологической войны. Энциклопед. Словарь-справочник. 2-е изд. – М.: Горячая линия, 2019. – 495 с.
14. Панарин И.Н. Гибридная война: теория и практика.– М., 2017. – 404 с.

15. Померанцев Питер. Это не пропаганда. Хроники мировой войны с реальностью. Перевод с англ. М., 2020. – 288 с.
16. Руднева А. О. Інформаційні війни як фактор впливу на політичну культуру в сучасній Україні. Авт. Дис. ... канд. політ. наук. – Київ, 2014. – 21 с.
17. Сулейманова Ш.С., Назарова Е.А., Информационные войны: история и современность: Учебное пособие. – М.: Международ. изд. центр «Этносоциум», 2017. 124 с
18. Ульянова Н.Н. Информационные войны в печатных СМИ на примере Косовского этнического конфликта: сравнительный анализ публикаций "Российской газеты" и "The Washington Post" 2008-2013 гг.: Автореф. дис. ... канд. филолог. наук / РУДН. – М., 2015. – 21 с.
19. Armistead L. Information operations matters. Best practices. – Washington, 2010.
20. Dando M. Neuroscience and the future of chemical-biological weapons. - New York etc., 2015.
21. Ideas as weapons. Influence and perception in modern warfare. Ed. by GJ David Jr., TR McKeldin III. – Washington, 2009.
22. Influence warfare. How terrorists and governments fight to shape perceptions in a war of ideas. Ed. by JFF Forest. – Westport–London, 2009.
23. Information operations. Warfare and the hard reality of soft power. Ed. By L. Armistead. – Washington, 2004.
24. Information warfare. Separating hype from reality. Ed. by L. Armistead. – Washington, 2007.
25. Thaler R.H. Misbehaving. The making of behavioral economics. - New York, 2015.
26. Thomas TL Dragonbytes. Chinese information-war theory and practice. – Fort Leavenworth, 2004.
27. "The New Digital Age: Reshaping the Future of People, Nations and Business" by Eric Schmidt, Jared Cohen. New York, 2014.
28. *The Inevitable: Understanding the 12 Technological Forces that Will Shape Our Future.* Front Cover. Kevin Kelly. – Viking, 2016.
29. Milton Bearden. Secrets and Lies: Information Warfare During The Cold War and Today // *The National Interest*. August 31, 2020.

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Верховна Рада України - www.zakon1.rada.gov.ua.
2. Міністерство закордонних справ - <http://mfa.gov.ua/ua>
3. Міністерство юстиції - <https://minjust.gov.ua/ua>
4. Конституційний Суд України - <http://www.ccu.gov.ua/uk/index>
5. Організація Об'єднаних Націй - <http://www.un.org/>
6. Європейський суд з прав людини - <http://echr.coe.int/>
7. Європейський союз - <http://eeas.europa.eu/>
8. Організація з безпеки та співробітництва в Європі - <http://www.osce.org/>
9. Рада Європи - <http://www.coe.int/web/portal/home>
10. Управління Верховного комісара ООН з прав людини - <http://www.ohchr.org/>
11. Національна парламентська Бібліотека України - <http://www.nplu.org/>
12. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського - www.nbuv.gov.ua
13. Київська центральна міська публічна бібліотека ім. Лесі Українки - <http://lucl.lucl.kiev.ua>
14. Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна - <http://www.univer.kharkov.ua>
15. Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка - <http://korolenko.kharkov.com>

11. Особливості навчання за денною формою в умовах продовження дії обставин непереборної сили (в тому числі запровадження карантинних обмежень через пандемію)

В умовах дії карантинних обмежень освітній процес в університеті здійснюється за змішаною формою навчання, а саме:

- дистанційно (за затвердженим розкладом занять) на платформі Zoom проводяться всі лекційні заняття;
- дистанційно на платформі Moodle <https://dist.karazin.ua/moodle/login/index.php> проводяться практичні (семінарські), індивідуальні заняття та консультації, контроль самостійної роботи;
- аудиторно (за затвердженим розкладом занять) проводяться 10% практичних та семінарських занять у навчальних групах кількістю до 20 осіб з урахуванням відповідних санітарних і протиепідемічних заходів.

Складання підсумкового семестрового контролю: в разі запровадження жорстких карантинних обмежень з заборобою відвідування ЗВО здобувачам денної форми навчання надається можливість (за заявою, погодженою деканом факультету) скласти **залік в тестовій формі дистанційно на платформі Moodle** в дистанційному курсі «Інформаційні війни в міжнародних відносинах» режим доступу: <https://dist.karazin.ua/moodle/login/index.php>.